

**İNANCIN BEDELİNİ ÖDEMEK: AMERİKA’NIN İLK
KADIN MİSYONERLERİ**
*COUNTING THE COST OF FAITH: AMERICA’S EARLY
FEMALE MISSIONARIES**

Ann WHITE**

Çev. Celal ÖNEY***

Özet

Bu makalede Amerika’da evlenmemiş kadınların ki bunların büyük bir bölümü iyi derecede eğitilmiş, misyonerlik mesleğini nasıl ve neden seçtiklerini, atandıkları misyon sahasında rakipleri ve meslektaşları olan erkek misyonerler ile nasıl geçindiklerini, misyonerlik mesleğinin zorluklarına nasıl göğüs gerdiklerini, maddi imkansızlıklar ile nasıl başa çıktıklarını, kendi misyoner örgütlerini kurarak ne şekilde örgütlendiklerini, dünyanın hangi ülkelerine gönderildiklerini ve en önemlisi sahada diğer misyoner eşlerinin kendilerine uyguladıkları zorbalığa nasıl karşı çıktıklarını incelerken evlenmemiş kadın misyonerlerin misyonun hedeflere ulaşmasında nasıl etkin rol oynadığı üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın misyonerler, Protestanlık, ABCFM, Amerikan Board.

Giriş

Amerika’nın ilk evlenmemiş kadın misyonerleri, on dokuzuncu yüzyılın başlarında ve ortalarında Asya ve Afrika’ya giden kadınlar, her-

---

* Makalenin künyesi: White, Ann. “Counting the Cost of Faith: America’s Early Female Missionaries.” *Church History* 57, no. 1 (1988): 19–30. <https://doi.org/10.2307/3165900>. <https://www.jstor.org/stable/3165900>

** Washington, D.C.’deki Edmund Burke Okulu’nun tarih bölümünün emekli başkanı; Yüksek lisans (tarih) ve doktora (Uzak Doğu Tarihi), Pennsylvania Üniversitesi; Washington, D.C. Ulusal Presbiteryen Kilisesi üyesi.

*** Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi, Tarih Bölümü, c.oney@alparslan.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5034-5056

hangi bir erkeğinki kadar yoğun ve zorlu hayatlar seçtiler. Kendi dönemlerinde güçlü olan, kadınların “uygun alanları” olan evlerinin kısıtlamalarını ve konforunu kabul etmeleri gerektiği inancına rağmen yabancı misyonerlik mesleğini seçtiler. Bu kadınlar kararlarını verirken, gerilim içinde bir arada var olan iki fikirle mücadele ettiler: Tanrı önünde tüm insanların eşitliği ve *Woman Sphere* “kadının alanı” ideolojisi. İnançlı kişiler olarak, Tanrı’nın emirlerine, teolojik bir meydan okuma olmaksızın erkeklerle aynı şekilde karşılık verebilirlerdi çünkü Tanrı’nın önünde herkesin eşitliği Hıristiyan geleneklerinin ana damarlarından biriydi. Ancak on dokuzuncu yüzyıl kadınları olarak, *kadın alanı* ideolojisine uygun olarak daha düşük statü ve koruyucu kısıtlamaları kabul etmeleri istenmişti. Bu kadınlar, ikinci sınıf statüden ve koruyucu kısıtlamalardan ödün vererek misyoner olmayı seçtiler. Onlara göre, misyonerlik mesleği fedakârlık yapmaya değerdi.

Evli olmayan kadın misyonerler, on dokuzuncu yüzyılın başlarında misyon alanına giden ne ilk ne de tek Amerikalı kadınlardı. Amerika’nın ilk misyoner gönderme kurumu olan American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM), erkeklerden eşleri olmadan yurtdışına gitmelerinin istenmemesi gerektiğine ve Hıristiyan aile yaşamının etkili bir misyoner tanıklığının parçası olduğuna inanarak yurt dışı misyonlarına başından beri evli erkekler göndermiştir¹. On dokuzuncu yüzyılın en ünlü Amerikalı kadın misyoneri olan Ann Hasseltine Judson, 1812 yılında ABCFM tarafından gönderilen beş misyoner ve üç eşten oluşan ilk grubun üyesi olan bir misyoner eşiydi. Misyoner eşleri zor bir durumla karşı karşıyaydı. Misyon sahasında çok çalıştılar ama emeklerinin karşılığını alamadılar ve çok az takdir gördüler. Ancak bu makale, aile bağlılıklarından ayrı olarak misyonerlik mesleğini sürdürmeye kendileri karar veren evli olmayan kadınlara odaklanmaktadır.

Bu kadınlar, Amerika’da İkinci Büyük Uyanış’tan Püriten ilahiyatçılara, Reformasyon liderlerine ve havarilere, oradan da İsa’nın

---

¹ Clifton Jackson Phillips, *Protestant America and the Pagan World: The First Half Century of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, 1810-1860* (Cambridge, Mass., 1969), pp. 307-308. Rufus Anderson, *To Advance the Gospel: Selections From the Writings of Rufus Anderson*, ed. R. Pierce Beaver (Grand Rapids, Mich., 1967), pp. 209-212.

kendisine kadar uzanan bir fikirle, Tanrı'nın huzurunda diğer tüm insanlarla eşit olduklarını varsaymışlardır. Püriten New England'da papazlar kızlarına da oğullarına verdikleri ruhani öğütlerin aynısını veriyorlardı; vaazlarında kadın ve erkek ruhlarının Tanrı önünde eşit olduğu varsayıyordu². 1790-1840 yılları arasında New England'a, New York'un taşrasına ve batı sınırına dini yenilenme getiren İkinci Büyük Uyanış'ın kadınları, dua toplantılarına gittiklerinde ve ailelerinden bağımsız olarak cemaatlere katıldıklarında benzer şekilde ruhani eşitliği üstlendiler³. İlk kadın misyonerler bu İkinci Büyük Uyanış'ın kızlarıydı; yaşamlarındaki en önemli deneyim, belirli bir cemaate katıldıklarında imanlarının hızlanması ve bunu açıkça ifade etmeleiydi. ABCFM'nin evlenmemiş kadın misyonerlerinin çoğu inançlarını açıkladıklarında genç yaştaydı, onlu yaşlarında ya da yirmili yaşlarının başındaydılar⁴. Gençliklerinde, imanlarının hızlanmasında ve yabancı topraklarda Müjde'yi vaaz etme konusundaki aciliyet duygularında, kendi kuşaklarındaki genç erkek Hıristiyanların deneyimlerine tam olarak paralellik gösteriyorlardı. Ne de olsa, 1810 yılında ABCFM'yi kurlmaları için kilisedeki büyüklerini kıskırtanlar, dış misyonların kilise için gerekli bir görev olduğuna derinden inanan dört genç erkek seminer öğrencisiydi. 1820'de, on altı yaşındayken New Haven Piskoposluk Kilisesi'nde inancını açıkça ilan eden Eliza Gillette, Tanrı'ya ruhani teslimiyeti deneyimlediğini ve dinsizlere misyonerlik yapmanın "bir Hıristiyan'a verilebilecek en büyük onur" olduğu sonucuna vardığını yazmıştı. Bu onuru kendisi için arzulamış ve dul annesine destek olmak için çalışırken yirmi iki yıl boyunca bu arzusu-

---

² Laurel Thatcher Ulrich, "Vertuous Women Found: New England Ministerial Literature, 1668-1735," in *Women in American Religion*, ed. Janet Wilson James, (Philadelphia, 1980), pp. 67-87.

³ Mary P. Ryan, "A Women's Awakening: Evangelical Religion and the Families of Utica, New York, 1800-1840," in *Women in American Religion*, pp. 89-110.

⁴ Halkın inancını açıkladığı tarihler ve yerler John Adams Vinton, *Missionaries of the ABCFM 1810-1855*'te verilmiştir, cilt 1, Harvard Üniversitesi, Cambridge, Massachusetts, Houghton Kütüphanesi'ndeki ABCFM belgelerinin bir parçası olan biyografik eskizlerden oluşan el yazması bir cilt.

nu beslemişti. 1843 yılında Episkopal misyoneri olarak Çin'e gitti⁵. Dini deneyiminin ve misyonerlik mesleğine çağrısının cinsiyeti tarafından herhangi bir şekilde nitelendirildiğini düşünmüyordu.

On dokuzuncu yüzyılın başlarında hiçbir din adamı, bir kadının dini deneyiminin ya da kararının bir erkeğinkinden daha az geçerli olduğunu söylemeye çalışmamıştı. Öte yandan, "kadının alanı" ideolojisi, kadınların inançlarının pratik sonuçlarını yaşama fırsatlarını sınırlandırmıştı. Kadın alanı kavramlarına göre, kadınların ahlaki güçleri ve dini duyarlılıkları en iyi şekilde, kadınların incelik ve zarafetinin kabalıktan korunabildiği Hıristiyan evinde kullanılıyordu⁶. Böylece kadınlar atanmış papazlığın ve aynı zamanda dış sahada tam "misyonerlik" statüsünün tamamen dışında kaldılar, çünkü bu statü sadece atanmış papazlara aitti. 1823'te ABCFM Sekreteri olan ve kırk üç yıl boyunca bu görevde kalan Rufus Anderson, genişleyen Amerikan dış misyon hareketinin en önemli stratejisti ve yöneticisi olarak ortaya çıkarak hayır, dedi. Anderson, evli olmayan kadınların yabancı topraklarda yalnız ve korumasız yaşamaması gerektiğini belirterek, teolojik değil pratik, "kadının alanı" temelinde tartıştı. Kabul edilebilir tek yaşam düzenlemesi başka bir misyoner ailenin yanında kalmaktı ki Anderson, akraba ya da yakın arkadaş olmadıkları sürece bunun uygunsuz olacağını düşünüyordu⁷.

Anderson, kadınlar uygunsuz yaşam koşullarını göze almaya istekli olduklarını gösterdikçe ve kendi misyon teorisini geliştirdikçe sonunda bu noktadan vazgeçti. ABCFM'deki ilk yirmi yılının sonunda Anderson, misyonerliğin amacının "her şeyden önce ruhani" olduğuna kuvvetle inanmaya başlamıştı; yerli toplumları iyileştirme girişimleri külfetli ve pahalı oyalanmalardı. Ancak, okullar yerli kültürleri değiştirmek için değil, sadece insanların Hıristiyan inancının temel belgesi olan İncil'i okumalarını sağlamak ve misyonerlere yardımcı olacak ve

---

⁵ Eliza Gillette Bridgman, *Autobiographical Journal*, manuscript in the China Record Group, Yale Divinity School Library, New Haven, Connecticut.

⁶ Bu ifade Sarah Hale'in *Ladies Magazine*'deki ifadesidir. "Kadının alanı", özellikle de Protestan papazların bu konudaki görüşleri hakkında bir tartışma için bkz. Nancy Cott, *The Bonds of Womanhood: "Woman's Sphere" in New England, 1780-1835* (New Haven, 1977), pp. 61-62, 157-159.

⁷ Anderson, *To Advance the Gospel*, p. 213.

sonunda onların yerini alacak yerli papazlar yetiştirmek için gerekiyordu⁸. Bu ihtiyaç, misyoner olmak isteyen kadınlar için küçük de olsa bir açılım yarattı: kadın din değiştirenlere Kutsal Kitap'ı öğretecekler ve böylece bu kadınları yerli pastörlere uygun eşler olmaya hazırlayacaklardı. Bu nedenle Anderson ve diğer erkek misyon liderleri, misyon istasyonlarında kadın “yardımcı misyonerler” tarafından idare edilecek bazı kız okullarının kurulmasının arzu edilir olduğunu kabul etmeye başladılar.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci on yılındaki başlangıcından yüzyılın sonuna kadar Amerikan dış misyon hareketi, ABCFM ve 1814'te kurulan bir Baptist cemiyeti olmak üzere iki kurum tarafından gönderilen bir avuç misyonerden, sahada 4.000'den fazla misyoneri olan yüzlerce yerel ve ulusal cemiyeti içeren bir girişime dönüştü. Misyoner sayısındaki büyük artış yüzyılın son otuz yılında meydana gelmişti, ancak bu büyümenin örgütsel temeli Amerikan İç Savaş öncesi on yıllarda, kapsamı ulusal olan ve giderek artan sayıda misyoner gönderen mezhepsel örgütlerin kurulmasıyla atılmıştı⁹. Evli olmayan kadın misyonerler de bu büyümeye katıldı: 1870'e kadar en az doksan üç, 1850'den önce otuz sekiz ve sonraki yirmi yılda elli beş evli olmayan kadın, misyoner olarak mezhep kurumları tarafından Asya ve Afrika'ya gönderildi. Baptistler ilk olarak 1815'te Burma'ya giden Charlotte White'ı gönderdi. Cemaatçi, Reformcu ve Presbiteryen kiliselerini temsil eden ABCFM, Cynthia Farrar'ı 1827'de Hindistan'a gidene kadar ülke dışı misyona evlenmemiş bir kadın göndermedi. Ancak bu başlangıçtan sonra, diğer mezheplerin toplamından daha fazla evli olmayan kadın göndermişti: 1850'den önce yirmi üç ve 1870'e kadar otuz üç kadın daha. Baptistler bu dönemde en az beş, Metodistler ise on beş bekâr kadın göndermişti. Sekiz bekâr kadın ABCFM yerine kendi kurullarını destekleyen Presbiteryen kiliseleri tarafından gönderilmişti. Episcopalians 1870'ten önce en az üç evli olmayan kadın

---

⁸ Rufus Anderson, *The Theory of Missions to the Heathen: A Sermon on the Ordination of Mr. Edward Webb, as a Missionary to the Heathen* (Boston, 1845), pp. 3-13.

⁹ Kenneth Scott Latourette, *A History of the Expansion of Christianity*, 7 volumes (New York, 1938-1945), 4:79-95.

göndermişti¹⁰. Bu grubun büyüklüğü, yüzyılın son otuz yılında dışarıya giden çok sayıda misyoner eşi ve evlenmemiş kadın tarafından gölgede bırakmıştır. Daha sonraki sayılarla karşılaştırıldığında, ilk evlenmemiş kadın misyonerler sadece bir avuç kadındı, ama sanıldığından biraz daha büyük bir avuçtu.”¹¹.

1870'ten önceki dönemde mezhepsel ajanslar tarafından gönderilen bu kadınlara ek olarak, en az on iki kadın daha 1861'de Hollanda Reform Kilisesi kadınlarından Sarah Doremus tarafından kurulan mezhepler arası bir grup olan Kadın Birliği Misyoner Topluluğu (Woman's Union Missionary Society - WUMS) tarafından kurulan misyon istasyonlarına katıldı. Doremus 1834'te mezhebindeki diğer kadınlarla birlikte American Board (ABCFM)'a paralel bir kadın misyoner gönderme ajansı planlamıştı. Ancak Bakan Rufus Anderson'un muhalefeti nedeniyle bu planları çeyrek yüzyıl ertelediler¹². WUMS, 1861 yılında kendi bekâr kadın misyonerlerini sahaya göndererek güçlü bir örnek oluşturdu. On dört yıl içinde beş büyük mezhepten - Cemaatçi, Metodist, Presbiteryen, Baptist ve Reformcu- kadınlar, evli olmayan kadınları göndermek için mezhepsel kadın misyon örgütleri oluşturdu. Tesadüfi olmayan bir şekilde, mezhepsel örgütlenmeye yönelik bu çabayı başlatan Cemaatçi kadınlar, bunu Rufus Anderson'un 1866'da emekli olmasından ve yerine hem kadın misyonerlere hem de kadın misyoner topluluklarına Anderson'dan daha fazla heves

---

¹⁰ ABCFM'ye ilişkin rakamlar ABCFM belgelerine dayanmaktadır. Metodist rakamları aşağıdaki kapsamlı çalışmaya dayanmaktadır: Wade Crawford Barclay, *History of Methodist Missions*, 4 vols. (New York, 1948-1973), 1:332-339, 349-354, 3:166. Philadelphia, Pennsylvania'daki Presbiteryen Tarih Derneği'nde bulunan bir el yazması, ABCFM'ye bağlı olmayan evli olmayan Presbiteryen kadın misyonerlerin listesini vermektedir. Baptistler ve Episkoposlar için verilen rakamlar yaklaşık olup, şu ankete dayanmaktadır. R. Pierce Beaver, *All Loves Excelling: American Women in World Mission* (Grand Rapids, Mich., 1968), pp. 64-67, 72-73.

¹¹ Geçmiş tahminler 1861'den önce evlenmemiş kadın sayısının on kadar düşük olduğu yönündedir. Bknz: Barbara Welter, "She Hath Done What She Could: Protestant Women's Missionary Careers in Nineteenth-Century America," in *Women in American Religion*, p. 114.

¹² Woman's Union Missionary Society, *Annual Report for 1876* (New York, 1877), pp. 28-29.

duyan N. G. Clark'ın ABCFM'ye sekreter olarak atanmasından sadece iki yıl sonra yaptılar. Cemaatçi kadınlar, cemiyetlerinin ABCFM'nin üç mezhebini de kapsamasını umuyorlardı, ancak mezhepsel dalga hem kadınlar hem de erkekler arasında American Board'un ilk yıllarında olduğundan daha güçlüydü. Erkeklerin egemen olduğu mezhepsel kurumlarla birlikte çalışan bu yeni kadın cemiyetleri, yüzyılın son otuz yılında Amerikan misyonerlik faaliyetlerinde meydana gelen büyük artışı teşvik etmeye yardımcı oldu¹³.

Erkek meslektaşları gibi, ilk kadın misyonerler de Hıristiyan müjdesini duyurmak istemişlerdi. Ancak bunu yapmak için resmi bir fırsatlarının olmayacağını biliyorlardı. Papaz olarak atanmamışlardı ve misyon alanında sadece yerli kızlara öğretmenlik yaptıkları için resmi olarak tanınmıyorlardı. Ancak Amerikan İç Savaş sonrası yıllarda misyonerlik hareketinin filizlenmesiyle birlikte, girişimci kadınlar inançlarını kişisel sohbetlerde veya köy sokaklarında gayri resmi olarak toplanan kalabalıklara duyurmak için fırsatlar aradılar ve bu fırsatları bazen buldular.

1868'de ABCFM'nin Kuzey Çin Misyonu'na giden Mary Andrews, köy işinin şimdiye kadar yaptığı en zorlu ve aynı zamanda en ödüllendirici iş olduğunu yazmıştı¹⁴. Misyonerler köyden köye yürüyerek ya da rahatsız hayvanlarla veya arabalarla seyahat ettikleri için fiziksel olarak zahmet çekmekteydiler. Duygusal ve entelektüel açıdan zorlayıcıydı çünkü yabancı bir dilde ustalaşmaları ve ardından bunu Hıristiyan fikirlerini sunmak için kullanmaları gerekiyordu. Bazen zorluklardan şikâyet ettiler. Adelia Payson 1869'da Çin'in Foochow kentinden yazdığı mektupta Çince ("barbarca bir dil") öğrenmek için günde dört saat ders çalıştığını ve bunu misyon okuluyla aynı binada "rahatsız edici derecede gürültülü" bir ortamda yapmak zorunda kaldığını anlatıyordu¹⁵. Bununla birlikte, bu kadınların yazışmalarının büyük bir kısmı isteklilik değil, zorlu ve ilginç işlerden duyulan memnuniyet izlenimini aktarıyordu.

Kadın misyonerlerden elbette öğretmenlik yapmaları bekleniyordu. Rufus Anderson'un da ifade ettiği gibi, "İyi bir Protestan Hıris-

---

¹³ Beaver, *All Loves Excelling*, pp. 85-97.

¹⁴ ABCFM: North China Mission, Letter of Mary Andrews, 18 April 1878.

¹⁵ ABCFM: Foochow Mission, Letter of Adelia Payson, 22 February 1869.

tiyan İncil'i insanlara ulaştırmaya çalışır"¹⁶. Onun tüm Amerikan misyoner hareketini etkileyen misyon stratejisi, okulları İncil'i ve Hıristiyan inancının temellerini öğretmek için gerekli araçlar olarak görüyordu. Misyonerler, putperest uygarlıklara yönelik misyonlarında, çoğunlukla hiçbir okuma bilmeyen alt sınıftan insanlarla muhatap oluyorlardı. Nasturiler gibi Doğu Hıristiyan kiliselerine yapılan misyonlarda erkekler okuyabilirken kadınlar okuyamıyordu. İnsanlara Kutsal Kitap'ı kendi ana dillerinde okumayı öğretmek için okullar kurulması gerekiyordu.

Diğer alanlarda olmasa da misyon hayatının bu alanında resmi olarak ortak kabul edilen Amerikalı Protestan kadınlar, Doğu'ya kadın ruhban okulunu (Female Seminary) getirerek eğitim hedeflerini gerçekleştirmeye çalıştılar. Neredeyse hepsi Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kız akademilerine gitmişti; yüzde onu, Müdire Mary Lyon'un her gün misyonların öneminden bahsettiği ve sınıflarına misyoner haritaları astığı Mount Holyoke'a gitmişti¹⁷. Asya'da Seylan'daki ABCFM misyonunda Uduville Kız Okulu ile ve Afrika'da Metodist Ann Wilkins'in Liberya'daki Millsburgh Kız Akademisi ile başlayarak kurumu putperest topraklara uyarladılar. Avrupa Türkiye'sindeki (Bulgaristan) Eski Zağra Okulu'ndan Eliza Bridgman'ın Pekin'deki okuluna kadar, kadın misyonerler yerli aileleri, kızlarını Hıristiyan okullarına göndermeye davet ettiler. Farklı dillerde eğitim verdiler ve yerel geleneklerdeki farklılıklarla yüzleştirdiler, ancak büyük ölçüde benzer sorunlarla karşılaştılar. Kızlarını on iki yaşında nişanlamayı adet edinmiş olan İranlı ebeveynler, eğitilmiş bir Hıristiyan kızın koca bulamayacağından endişe ediyorlardı. Çinli ebeveynler de aynı korkuyu dile getirdiler, özellikle de misyoner okul müdireleri kızlarını okula göndermeden önce ayak bağlarını çözmelerini önerdiklerinde. Türk ebeveynler, kızlarının eğitim masraflarına katlanmak istemiyorlardı. Ancak azim, öğrenci sayısında küçük bir artış getirdi. ABCFM mis-

---

¹⁶ Rufus Anderson, *Memorial Volume of the First Fifty Yearsof the ABCFM* (Boston, 1863), p. 243.

¹⁷ Edward Hitchcock, *The Power of Christian Benevolence Illustrated in the Life and Labors of Mary Lyon*, 3d ed. (Northampton, 1852), pp. 358-362. ABCFM misyonerlerinin gittiği okullar ABCFM belgeleri arasında yer alan Vinton el yazması kitabında listelenmiştir.

yoneri Fidelia Fiske, İrân'ın Urumiye kentinde 1843 yılında üç öğrencili bir gündüz okulu olarak devraldığı kız okulunun 1853 yılında yatılı bir seminer olarak kırk sekiz kız öğrenci kaydettiğini yazdığında, kayıtlarda tipik bir artış olduğunu belirtmişti¹⁸.

Misyonerler böylesine yetersiz bir başarı karşısında neden sebat ettiler? Cevap, on dokuzuncu yüzyılın üçüncü ve dördüncü on yıllarında ABCFM için Rufus Anderson tarafından şekillendirilen ancak Metodistler ve Baptistler ile erkek ve kadın misyonerler tarafından da benimsenen Hıristiyan misyon imajlarında yatmaktadır. Elçi Paulus'un modeline dayanan bu görüşe göre, bir misyoner İncil'i duyurur ve öğretir, küçük yerel kiliseler organize eder ve ardından toplumu "Hıristiyanlaştırmayı" veya reform yapmayı beklemeden yoluna devam eder. Kültürel emperyalizmden uzak olan bu bakış açısı, Hıristiyan inancının bireysel yaşamları dönüştürme ve dolayısıyla toplumu etkileme gücüne güvenmektedir¹⁹. Anderson, misyonların ruhani yönünü çok güçlü bir şekilde savundu; misyonerlere yerli kiliseler kurmaya odaklanmalarını ve yerli kültürü değiştirme çabalarından kaçınmalarını söyledi.

Misyonlara bu bakış açısı, yerli kadınları Kutsal Kitap'ı okuyacak, onun hakkında konuşacak ve başkalarına onu okumayı öğretecek şekilde donatmayı amaçlayan yatılı kız okullarının organizasyonunu şekillendirdi. Misyoner müdireler "çok basit eğitim planları" oluşturular: okuma, yazma, aritmetik, gramer ve coğrafya, ana dilde öğretiliyordu. Kızlardan "yerel giyim ve yaşam alışkanlıklarını" sürdürmeleri beklenirken, temizlik, düzen ve günlük işlerin yerine getirilmesinde öğrenilen sorumluluk duygusuna yönelik güçlü bir yönelim söz konusuydu. Örneğin Uduville okulunda, büyük kızlar misyon evini (misyoner hanımların gözetiminde) süpürürken, küçükler okul odalarını ve yatakhaneleri süpürüyor ve "gün için köri malzemeleri ve hindistancevizi öğütüyorlardı." Saat beşte kalkmak ve sekizde yatmak,

---

¹⁸ ABCFM: Nestorian Mission, Letter of Fidelia Fiske, 15 September 1853.

¹⁹ Anderson, *To Advance the Gospel*, pp. 75-79, 97-104; Barclay, *History of Methodist Missions*, 3:160; Robert G. Torbet, *Venture of Faith: The Story of the American Baptist Foreign Mission Society and the Woman's American Baptist Foreign Mission Society, 1814-1954* (Philadelphia, 1955), pp. 122-123.

dua, İncil okuma ve ilahiler söyleme eşliğinde gerçekleşiyordu²⁰. Her zaman kızlara kendi ana dillerinde okumayı öğretmek üzerinde durulmuştur. Arapça, Çince ya da Tamilce olsun, misyonerler bu dilleri öğrenmiş ve kullanmışlardır, çünkü yerel dilin yerel kiliseler kurmak için en iyi araç olduğuna inanmışlardı²¹.

Hem kadın hem de erkek misyonerler kız okullarının genel misyon stratejisine hizmet etmesi gerektiği konusunda hemfikirdi ve her ikisi de Suriye'deki bir erkek misyonerin ifade ettiği gibi, "ülkenin kadın zihninde erkeklerde olan kapasitenin aynısı var" konusunda hemfikirdi²². O zaman amaç, misyonerlik girişiminde değerli yardımcıları olma vaadi veren kızları misyon okullarına kaydetmekti; Protestan ebeveynlerin kızları genellikle en iyi adaylar olarak görülüyordu. Çok sayıda öğrencinin kayıt yaptırması birincil hedef değildi. Bu bakış açısı ile Amerikalı kilise kadınlarının 1860'lerden başlayarak kadın misyonerlerin görevlendirilmesi için destek istemek amacıyla yayınladıkları literatür arasında bir vurgu farkı vardı. Bu literatür, misyon alanında *woman's work for woman* "kadının kadın için çalışmasının", Doğu'daki kadınların aşağılanmış yaşamlarını yüceltmeyi ve yükseltmeyi amaçladığını ilan ediyordu. Ancak sahadaki kadınlar pratik bir yaklaşım benimsemiş ve kadınlığın yüceltilmesi hakkında nadiren konuşmuşlardır.

Zenana çalışmaları- inzivaya çekilmiş Hintli kadınlarla konuşmak- tanıtım literatüründe önemli bir yer tutuyordu, öyle ki *Woman's Union Missionary Society* Kadın Birliği Misyonerlik Derneği'nden *Zenana Missionary Society* "Zenana Misyonerlik Derneği" olarak bahsediliyordu. Ancak sahadaki tüm kadın misyonerler zenana çalışmasını kaynaklarını en iyi şekilde kullanmak olarak görmüyordu; Hintli kadınların kocalarının tahakkümünden asla kurtulamayacağına ve dikkati kız çocuklarına odaklamanın daha iyi olacağına inanıyor-

---

²⁰ L. M. Chelliah, "Reminiscences" of Eliza Agnew, typescript in ABCFM biographical file; ABCFM: Syrian Mission, Letter of Henry A. DeForest, M.D., 15 August 1850; ABCFM: European Turkey Mission, Plan for the Female Boarding School at Eski Zagra, 1862.

²¹ Anderson, *Memorial Volume*, p. 317.

²² ABCFM: Syrian Mission, 1855 Report by S. H. Calhoun.

lardı²³. İlk kadın misyonerler de ayak bağlama konusunda benzer şekilde pragmatik bir yaklaşım benimsemişlerdi. Ebeveynleri kızlarının ayaklarını bağlamaları konusunda cesaretlendirdiler ve genç erkeklere uygulamaya karşı olduklarını açıklayan konuşmalar yaptılar. Ancak okullarına giren her kızın ayak bağlarını çözmesini gerektiren “katı bir yasa” çıkarmayı reddettiler²⁴. Amaçları Müjde’yi mümkün olan her şekilde duyurmaktı.

Kadın misyonerler evdeki “kadın alanı”nın sınırlarını ve konforunu terk ederek mesleklerini enerji, zeka ve gerçekçilikle sürdürdüler. Ancak misyon alanına ulaşmak için verdikleri ödünlerin bedelini ödediler. Kadın misyonerlerin misyon içindeki “Yardımcı” statüleri, erkek misyonerlerin ve misyon örgütü yetkililerinin onların çalışmalarını değersizleştirmesine izin verdi. Evli olmayan kadın yardımcı misyonerlere evli ve evli olmayan erkeklerden daha az ücret ödenmiştir. ABCFM’nin Nasturi Misyonu için 1846’da hazırlanan tahmini masraf listesinde ailesi olan her erkek misyoner için 600 dolar, bekar bir erkek için 400 dolar ve bekar bir kadın için 200 dolar ayrılmıştı²⁵. Metodistler 1847’de tek bir erkek Çin misyonerine 500 dolar maaş verirken, 1858’de Beulah ve Sarah Woolston kardeşleri 300’er dolar maaşla Çin’e gönderdiler²⁶. ABCFM’nin, dul Martha Wyman’ın, kocasının ölümcül hastalığına kadar görev yaptığı Seylan misyonunda kendi başına bir misyoner olarak yeniden atanma talebini reddetmesi, kadın misyonerlere yönelik cimrilikliğin bir göstergesidir. Bayan Wyman’ın deneyimini ve bağlılığını göz ardı eden yönetim kurulu, misyon sekreterinin tavsiyesine uyararak, istasyondaki evli kadınların (tabii ki ücretsiz olarak) Bayan Wyman’ın hasta kocasına refakat etmek için ayrılmadan önce yönettiği okulu yönetmesini önerdi²⁷. Kadının ücret-

---

²³ ABCFM: Madura Mission, Letter of Carrie Hartley, 30 June 1869.

²⁴ Mary E. Andrews’un daktilo biyografisi, Sarah Boardman Goodrich belgeleri, Çin Kayıt Grubu, Yale İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi. ABCFM: North China Mission, Letter of Mary H. Porter, 24 February 1880.

²⁵ ABCFM: Nestorian Mission, Letter from the Mission, 30 April 1846.

²⁶ Barclay, *History of Methodist Missions*, 3:163-166.

²⁷ ABCFM: Ceylon, Madura, and Madras Missions, Letter of E. S. Minor, 28 October 1845.

siz emeğini kabul etmek isteyen yönetim kurulu, artık onu destekleyecek bir kocası olmadığında aynı iş için ona ödeme yapmadı.

Dolayısıyla kilise kadınlarının açık bir gündemi vardı: Evli olmayan kadın misyonerlere yeterli mali destek sağlamak. Kadın Birliği Misyonerlik Derneği *Woman's Union Missionary Society* ve mezhepsel kadın dernekleri aracılığıyla bunu büyük bir başarıyla yapmaya başladılar ve hepsi de *woman's work for woman* “kadının kadın için çalışmasının” önemini ilan eden literatür yayınladılar. Bu tür bir literatür, misyon sahasındaki hedeflerle her zaman uyumlu olmasa da, yurtdışına bekar kadın misyonerler göndermek için kesenin ağzını açan Amerikalı kilise kadınları arasında tam hedefe yönelikti. Bazı durumlarda bu para misyoner kadınlar için gerçek bir konfor farkı anlamına geliyordu. Metodist Kilisesi'nin kadınlardan oluşan Yabancı Misyonerler Derneği, erkek Metodist Yönetim Kurulu'nu çok kızdıracak şekilde, ilk iki misyoner için 750 dolar gibi cömert bir maaş belirledi²⁸. Bununla birlikte, Metodist kadınlar fonları üzerinde diğer kadın topluluklarının elde edemediği bir kontrol derecesini korumuşlardır. Presbiteryen ve ABCFM kadın misyonerleri, kıyafet ve ekipman masraflarını mezheplerinin kadın derneğinin mi yoksa erkeklerin yönettiği mezhep misyon ajansının mı karşılayacağı konusunda endişelenmeye devam ettiler. Bazen başka harcamalar için kız okullarından para çekebileceğinden korkuyor ve izin için ya da hastalıktan kurtulmak için eve geldiklerinde maaşlarının geçinmeye yetmediğinden şikâyet ediyorlardı²⁹.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kilise kadınları başka bir alanda da yardımcı oldular. Sahadaki kadın misyonerler, kadınları ve çocukları tedavi etmek üzere bazı kadın doktorların misyon alanlarına gönderilmesini talep etti. *Woman's Medical College of Pennsylvania*

---

²⁸ Barclay, *The Methodist Episcopal Church, 1845-1939*, 3:145

²⁹ Presbiteryen Yabancı Misyonlar Kurulu, Kurulun Kadın Dernekleri altındaki misyonerlere ilişkin talimatlar, Presbiteryen Tarih Kurumu'ndaki tarihsiz el yazması; ABCFM: North China Mission, Letter of Mary Porter, 2 December 1876; Letter of Ada Haven, 21 March 1879; Letter of Elsie Garretson, 28 June 1883. Ayrıca bakınız: Patricia Hill, *The World Their Household: The American Woman's Foreign Mission Movement and Cultural Transformation, 1870-1920* (Ann Arbor, 1985), pp. 46-54.

Pennsylvania Kadın Tıp Koleji'nin ilk mezunlarını verdiği 1851 yılından sonra kadın tıp mezunları da olmuştur. Ancak, kadın misyoner cemiyetleri bu kadın doktor misyonerlere destek için para toplamaya karar verene kadar hiçbir kadın doktor gönderilmedi. İlk kadın tıbbi misyoner olan Clara Swain'in Hindistan'a Kadın Birliği Misyonerlik Derneği'nin himayesi altında gitmesi planlanmıştı, ancak Metodist kadınlar 1869'da kendi derneklerini kurduklarında, bir Metodist olan Dr. Swain bu derneğin sponsorluğunda gitmeyi tercih etti. Çin'e giden ilk kadın tıbbi misyoner olan Lucinda Combs da *Methodist Woman's Foreign Missionary Society* Metodist Kadın Yabancı Misyonerler Derneği'nin himayesi altında yola çıkmıştı. Diğer mezheplerin kadın cemiyetleri de hızla aynı yolu izleyerek 1870'lerde toplam yirmi beş kadın doktoru denizaşırı ülkelere gönderdi³⁰. Yine de ABCFM kadın doktorları erkek doktorlarla birlikte "misyoner doktorlar" olarak değil, diğer evli olmayan kadın misyonerler ve misyoner eşleriyle birlikte "yardımcı misyonerler" olarak sınıflandırılarak kadın doktorların çalışmalarını değersizleştirmeye devam etti.

Erkekler bu kadınlarla üç kuruş para kazanıyor ve Rufus Anderson'ın tahmin ettiği gibi, bekâr kadınların bir misyoner aileyle birlikte yaşama zorunluluğuyla hayatları da tehlikeye atıyorlardı. Bekâr kadın misyonerlerin mektuplarında en sık rastlanan şikâyet, yaşam alanlarıyla ilgiliydi. Güçlü bir liderlik yeteneğine sahip olan Fidelia Fiske, kadın meslektaşları adına sorunu nazik ama kararlı bir şekilde ele aldı. Bir ailenin, kadın bir pansiyonerden kışın evini değiştirmesini talep etmesinin uygun olmadığını belirtti. Bir kadın misyonerin ev sahibi ailesi de ondan misyonerlik dışı ev işleri yapmasını istememelidir³¹. Carrie Hartley'in o zamanki ABCFM Sekreteri N. G. Clark'a yazdığı bir mektuptaki patlaması daha az nazikti: "İnsanlık adına, ev sahibesinin sayısız kaprisine boyun eğmek zorunda olduğunu bildirmeden hiçbir genç bayanı Bayan Chandler'ın evinde kalmaya göndermemenizi rica ediyorum .... Bayan Chandler ve Bayan Herrick'in önüne

---

³⁰ Bertha Selmon, "Women in Medicine: Early Service in Missions," *Medical Woman's Journal* 54 (April 1947): 51-57, (May 1947): 40-42, (June 1947): 44-57.

³¹ ABCFM: Nestorian Mission, Letters of Fidelia Fiske, 28 April 1859, and 9 December 1859

koyduğu tüm demli çayları ve körileri soru sormadan içmek zorundaydı. Ayrıca, Dr. Palmer'ın boğazından aşağı dökmek istediği tüm karbolik asit, kinin ve morfini yutmaya istekli olmalıdır .... Uysallık dışında hiçbir Hıristiyan erdemine ihtiyacı yoktur... Bayan Chandler, bu niteliğin Hıristiyan karakterinin kesin bir göstergesi olduğunu söylüyor.”³². Elbette kendisi de Chandler'ların evinde yaşamıştı ve Sekreter Clark'ı kendisini bu “kraliyet zorbalığı” konusunda uyarmadığı için suçluyordu.

Bu kadınlar, düşük maaşlar ve rahatsız edici derecede kısıtlı yaşam koşulları anlamına geldiği halde neden misyoner olmaya karar verdiler? Elbette meydan okumaya ve güçlü bir amaç duygusuyla, genişlik ve deneyim yoğunluğu için gittiler. Misyoner olma kararları, kısa bir görev süresi için değil, ömür boyu sürecek bir meslek için verilmiş bir karardır. Çoğu, Seylan'daki ABCFM misyoneri Eliza Agnew kadar ileri gitmezdi; Agnew kırk yıllık misyonerlik hizmeti boyunca hiç izin almamış, tatillerinde misyon istasyonlarını dolaşmayı tercih etmişti³³. Ancak ekipmanlarını (“eyer, dizgin ve binek sopaları, bir soba, kürek, maşa ve körük ... yazı masası, portföy ve büyük miktarda kırtasiye malzemesi”) bir araya getirdiklerinde, yaşam tarzlarında büyük ve kalıcı bir değişiklik yaptıklarının farkındaydılar³⁴. Artan örgütsel ve mali destek, İç Savaş sonrası misyonerlerin zaman zaman izinli olarak evlerine dönmeyi beklemelemlerini mümkün kıldı. Ancak bu daha sonraki dönemde ve kesinlikle daha önceki yıllarda bile, tüm misyonerler seyahat ve hastalık tehlikelerinin ailelerini ve arkadaşlarını bir daha asla göremeyecekleri anlamına geldiğini biliyorlardı. Böylece misyonerlerin ayrılışlarına bir dram duygusu damgasını vurdu. Eliza Gillette 1822'de Sandwich Adaları'ndaki (Hawaii) ABCFM misyonerlerinin göreve başlama törenine katıldı ve bakanın sözlerini duydukça onlara imrendi: “Kâfirlerle birlikte yaşamalısınız, kâfirlerle birlikte çalışmalısınız, kâfirlerle birlikte ölmelisiniz.”³⁵.

---

³² ABCFM: Madura Mission, Letter of Carrie Hartley, 21 October 1870.

³³ Ethel Hubbard, Eliza Agnew (Boston, 1917), ABCFM biyografi dosyasındaki broşür.

³⁴ ABCFM: *Syrian and Nestorian Mission, Letter of Fidelia Fiske*, 2 March 1846.

³⁵ Eliza Gillette Bridgman, *Autobiographical Journal*.

Misyonerlerin macera duygusunun en derin unsuru, Tanrı'nın itaatkâr hizmetkârları oldukları daha büyük bir Hıristiyan girişiminin parçası olduklarına dair inançlarıydı. On dokuzuncu yüzyılın başlarında ödül ya da sonuç düşünülmezsizin itaate yapılan vurgu, yüzyılın son otuz yılında yerini misyon sahasında toplumsal iyileşme kaygısına bırakmıştır. "Kadının kadın için çalışması" bu toplumsal dönüşüm felsefesinin bir parçasıydı ve Amerikan misyonerlik girişiminin geri kalanı gibi kültürel emperyalizm suçlamalarına karşı savunmasız hale geldi³⁶. 1820'lerden 1860'lara kadar erkek ve kadın misyonerler kendilerini sadece putperestler arasında yerel kiliseler kurmaya gelen müjde tebliğcileri olarak görmüşlerdi. Erkekler kendilerini kültürün dönüştürücüleri olarak görmedikleri gibi, kadınlar da kendilerini kadınlığın yücelticileri olarak görmüyorlardı. Bu yaklaşım daha modern kulaklara ne kadar dar anlamda Evanjelik gelse de, yerli dinsizlere karşı sosyal dönüşüm yaklaşımından daha az tepeden bakma avantajına sahipti. Bu aynı zamanda kadın misyonerlere, "yardımcı" misyonerler olarak gördükleri pejmürde muamelenin ötesine geçen bir amaç eşitliği sağladı. Onlar da en az erkekler kadar, Müjde'nin dünyanın her yerinde duyurulmasını buyuran Tanrı'nın itaatkâr hizmetkârlarıydı.

Sonuç

İtaatkâr bir hizmetkâr olarak bu misyonerlik anlayışı kadınlara kendilerini fazla ciddiye alma özgürlüğü verdi. Çok çalıştılar ve sonuç almayı umdular ancak okullarında az sayıda öğrenci olduğunda ya da kızların ayakları bağlı kaldığında veya kendi erkek meslektaşları onlara aşağı varlıklarmış gibi davrandığında hayal kırıklığına uğramadılar. Daha sonraki misyoner tutumlarına dayanan klişelerin aksine, on do-

---

³⁶ "Kadının kadın için çalışması"nın kültürel olarak emperyalist bir eleştirisi için bkz. Adrian A. Bennett, "Doing More Than They Intended," in *Women in New Worlds: Historical Perspectives on the Wesleyan Tradition*, ed. Rosemary Skinner Keller, Louise L. Queen, and Hilah F. Thomas, vol. 2 (Nashville, 1982), pp. 249-267. Değişen misyonerlik perspektiflerine genel bir bakış için bkz. Charles W. Forman, "A History of Foreign Mission Theory in America," in *American Missions in Bicentennial Perspective*, ed. R. Pierce Beaver (South Pasadena, 1977), pp. 69-140.

kuzuncu yüzyılın başlarındaki kadın misyonerler ciddi, mizahtan yoksun insanlar değildi. Birmanya Karenlerinin iki kez evini yakmaya çalışmasına tanık olan Eleanor Macomber'in, yakma olaylarının "Mesih'in İncil'ine karşı yerleşik bir düşmanlıktan kaynaklandığını" yazması gibi ölümcül derecede ciddi olabilirler. . . . Yine de sebep Tanrı'dır³⁷. Aynı zamanda, Charlotte ve Mary Ann Ely kardeşlerin Steinway kuyruklu piyanolarını Bitlis'e, Türkiye'deki ABCFM misyon istasyonuna taşıma planlarında olduğu gibi büyüleyici bir şekilde uçarı da olabilirler. Gemiyle kıyıya gönderildikten sonra, piyanonun geceleri korunması ve onu taşıyan hamalları denetlemesi için bir "şaperon"a ihtiyacı vardı -bacaklar gövdeden ayrılmıştı- yetmiş beş mil karada. Piyano mükemmel bir akortla geldi ve otuz yıl boyunca Ely kardeşlerle birlikte Türkiye'de kaldı³⁸. Kadın misyonerler, Tanrı'ya sadakat ve itaate odaklanmaları ve sonuçları kendilerinin değil Tanrı'nın üreteceğine olan inançları sayesinde kendileri hakkında aşırı ciddiyetten kurtuldular. Bu geniş bakış açısına göre, erkekler yaptıkları işi ne kadar değersizleştirmeye çalışırlarsa çalışsınlar, onlar erkek misyonerlerle tamamen eşitler.

Amerika'nın ilk evlenmemiş kadın misyonerleri, uzak diyarlar da bile kadın alanı ideolojisinin gerektirdiği bedeli ödediler. Onlar için misyonerlik mesleğinin değeri, aşağılayıcı derecede düşük statü ve maaşın ve kısıtlı yaşam koşullarının verdiği rahatsızlığın maliyetini aşıyordu. İnançlarının bedelini anladılar, isteyerek ödediler ve onlar için "kadının alanı" dünya oldu.

Bibliyografya

CLIFTON JACKSON Phillips, *Protestant America and the Pagan World: The First Half Century of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, 1810-1860* (Cambridge, Mass., 1969).

---

³⁷ Daniel C. Eddy, *Daughters of the Cross* (New York, 1857), pp. 154-158.

³⁸ ABCFM: Biographical file, Charlotte and Mary Ann Ely.

RUFUS Anderson, *To Advance the Gospel: Selections From the Writings of Rufus Anderson*, ed. R. Pierce Beaver (Grand Rapids, Mich., 1967).

LAUREL THATCHER Ulrich, "Vertuous Women Found: New England Ministerial Literature, 1668-1735," in *Women in American Religion*, ed. Janet Wilson James, (Philadelphia, 1980), pp. 67-87.

MARY P. Ryan, "A Women's Awakening: Evangelical Religion and the Families of Utica, New York, 1800-1840," in *Women in American Religion*, , ed. Janet Wilson James, (Philadelphia, 1980) pp. 89-110.

ELİZA GİLLETTE Bridgman, *Autobiographical Journal*, manuscript in the China Record Group, Yale Divinity School Library, New Haven, Connecticut.

NANCY COTT, *The Bonds of Womanhood: "Woman's Sphere" in New England, 1780-1835* (New Haven, 1977), pp. 61-62, 157-159.

RUFUS Anderson, *The Theory of Missions to the Heathen: A Sermon on the Ordination of Mr. Edward Webb, as a Missionary to the Heathen* (Boston, 1845).

KENNETH SCOTT Latourette, *A History of the Expansion of Christianity*, 7 volumes (New York, 1938-1945).

WADE CRAWFORD Barclay, *History of Methodist Missions*, 4 vols. (New York, 1948-1973).

R. PIERCE Beaver, *All Loves Excelling: American Women in World Mission* (Grand Rapids, Mich., 1968).

BARBARA Welter, "She Hath Done What She Could: Protestant Women's Missionary Careers in Nineteenth-Century America," in *Women in American Religion*, ed. Janet Wilson James, (Philadelphia, 1980).

RUFUS Anderson, *Memorial Volume of the First Fifty Yearsof the ABCFM* (Boston, 1863).

EDWARD Hitchcock, *The Power of Christian Benevolence Illustrated in the Life and Laborsof Mary Lyon*, 3d ed. (Northampton, 1852), pp. 358-362.

Anadolu Mecmuası
3/VI, Nisan 2024, s.29-46.

ROBERT G. Torbet, *Venture of Faith: The Story of the American Baptist Foreign Mission Society and the Woman's American Baptist Foreign Mission Society, 1814-1954* (Philadelphia, 1955).

PATRÍCİA Hill, *The World Their Household: The American Woman's Foreign Mission Movement and Cultural Transformation, 1870-1920* (Ann Arbor, 1985).

BERTHA Selmon, "Women in Medicine: Early Service in Missions," *Medical Woman's Journal* 54 (April 1947): 51-57, (May 1947): 40-42, (June 1947): 44-57.

ADRÍAN A. Bennett, "Doing More Than They Intended," in *Women in New Worlds: Historical Perspectives on the Wesleyan Tradition*, ed. Rosemary Skinner Keller, Louise L. Queen, and Hilah F. Thomas, vol. 2 (Nashville, 1982), pp. 249-267.

CHARLES W. Forman, "A History of Foreign Mission Theory in America," in *American Missions in Bicentennial Perspective*, ed. R. Pierce Beaver (South Pasadena, 1977), pp. 69-140.